

Dvije važne i višestruko zanimljive monografije u talijanskoj znanstvenoj literaturi

(Michele Prandi; Gaston Gross; Christiana De Santis: *La finalità, Strutture concettuali e forme d'espressione in italiano*, L. S. Olschki Editore, Roma, 2005.,

Giuseppe Patota: *Poiché fra causa, tempo e testo*, Bulzoni Editore, Roma, 2005.)

1. Prva od dviju knjiga proučava pojam i izraze namjernosti sa svih gledišta suvremene lingvistike: sintakse, semantike, pragmatike (tu se i nehotice prisjećamo zbornika *Pragmantax*, objavljenoga 1986. u Njemačkoj), tekstovne lingvistike, komunikacije i drugih srodnih disciplina. Prvo je poglavlje najduže, a bavi se izborom metode i transfrastičkim odnosima. Centralni su problem različite mogućnosti izbora, kako proizlazi iz odlomka koji citiramo u cijelosti: *Temeljna ideja ove knjige sastoji se u konstataciji da se namjera može izraziti stotinama mogućih izraza, potpuno ekvivalentnih s gramatičkog stanovišta, koje govornik bira prema svojim izražajnim i komunikacijskim namjerama* (str. 67). Pragmatička je namjera dakle posve očita. U drugom poglavlju autori studiraju elemente namjernih rečenica: predikat i njegove oznake. Značajno je da se

prema ovdje iznesenoj interpretaciji namjerne rečenice ne sastoje samo od dvije rečenice, glavne i zavisne, nego od tri rečenice, tj. od dviju navedenih i od treće, koja se „skriva” iza namjernog veznika i izražava upravo finalni odnos, tj. govornikovo očekivanje da će se željeno stanje ostvariti (str. 87). Treće je poglavlje posvećeno logičkoj analizi uzroka, povoda (*motivo*) i namjere, razlike namjere i predviđanja i drugih logičkih pojmova s time povezanih. Tema je četvrtoga poglavlja izraz namjernosti u složenoj rečenici: već spomenuti pojam povoda, razlika semantičkih i pojmovnih struktura, granice finalnosti itd. Peto poglavlje bavi se semantičkom tipologijom finalnih predikata, s osvrtom na podatke u rječnicima i gramatikama, a u šestom autori razmatraju imena mjesta koja mogu poprimiti finalno značenje, ali se tu analiziraju i neke druge riječi s analognim značenjem cilja, namjere, objekta i dr. (*scopo, obiettivo, oggetto, fine, finalità*). Tema su sedmoga poglavlja riječi vizualne percepcije, s razlikom nenamjerne percepcije (*vidjeti*) od namjerne (*gledati*). Razmjerno je dugo osmo poglavlje, posvećeno internacionalnim predikatima (namjera, ideja, projekt, plan, program, volja, svrha, odluka, uvjerenje, nagovor, nastojanje, rezultat i još neki). U narednom, devetom poglavlju istražuju se predikati osjećaja (želja, volja, glad, žeđ, nada, san, iluzija, strah i dr.). Deseto je poglavlje u cijelosti namijenjeno proučavanju namjernih pri-

jedloga i veznika (u centru je naravno prijedlog *per*), a jedanaesto i posljednje istražuje vezu namjernosti i onoga što autori nazivaju artefaktima (*artefatti*), a to su oprema, instrument, aparat, stroj. Na kraju čitamo *Zaključke*, koji međutim zapravo razmatraju ulogu namjernosti u *kategorizaciji radnje*, tj. obrađene pojmove: teleologiju, analitičku i sintetičku namjeru, interpretaciju, uzrok, svijest, slobodu, odgovornost i dr., sve to u neposrednoj vezi s komunikacijom, logikom, antropologijom i srodnim disciplinama. Jednom riječju, knjiga naših triju autora, Prandija, Grossa i De Santisove, obogaćuje čitatelja i navodi ga na misao koja bi se druga područja mogla obraditi na sličan način.

2. Drugu od ovdje recenziranih knjiga, autor koje je profesor u Arezzu (sveučilišta u Sieni), možemo započeti pomalo neobično: na kraju predgovora (str. 10), naime, G. Patotta duhovito primjećuje da je djelo posvetio svojoj sestri, koja se pomirila s time da joj brat nije sasvim normalan, kad je o samo jednoj riječi napisao cijelu knjigu. Pa ipak je, naravno, očito da u talijanskom ima i te koliko sličnih riječi, koje mogu biti predmet analiza (npr. što se sve može izraziti „česticom“ *insomma!*), i da to vrijedi valjda za sve jezike (prije svega npr. za njemački sa svojim *Würzwörter*, *Gemütswörter*, *Abtönungspartikel* i kako se još nazivaju). U centru pažnje je dakle riječ *poiché* (ili *poiche*), kako se obično definira, uzroč-

ni veznik. Knjiga o toj riječi dijeli se na dva nejednaka dijela: prvi dio, bez naslova, nakon predgovora, obasiže stranice 11–99 (od kojih na bibliografiju otpadaju str. 81–99), a drugi dio (103–398) sadrži tako reći „dokazni materijal“, tj. ekscerpte (*Spogli*), primjere. Oba su dijela strogo paralelna, jer nakon poglavlja o suvremenom talijanskom „vraćaju se“ na početke talijanske književnosti, tj. na *Duecento*, i dopiru do drugoga dijela dvadesetoga stoljeća (*il secondo Novecento*). Drugi je dio dosljedno podijeljen na prozu i poeziju, a to je i opravdano, i to iz semantičkih razloga. U razvoju od Duecenta do danas opaža se naime postupan gubitak prvotnoga vremenskoga značenja (cfr. lat. izvor *post quod*, kasnije *post que*) u korist uzročnoga, koje danas gotovo posve prevladava, ali samo u prozi, dok se u poeziji mnogo bolje očuvalo sve do naših dana. Monografija je dakle impostirana izrazito dijakronijski, a razlika između jezika proze i jezika poezije bez sumnje je najvažniji rezultat studije. Ta je konstatacija navedena na str. 80 kao jedan od dva glavna rezultata, dok je drugi (ib.) veliki raskorak između norme i žive upotrebe, a to je činjenica koja vrijedi valjda za sve kulturne jezike. Dodajmo i to da su u analizu uključeni pisci od najstarijih (Brunetto Latini, Restoro d'Arezzo, Marco Polo) do najnovijih (Pasolini, Bertolucci, A. Orelli), a ako je u korpusu pojedinog autora uzeto u obzir više njegovih djela, to je uvijek

savjesno napomenuto u bilješci.

Autor je doduše na str. 9 abecednim redom citirao sve suradnike, pa ipak bi potpuni registar svih imena, i suradnika i pisaca, također abecednim redom, bio vrlo koristan.

3. I što reći na kraju recenzije ovih dviju zaista odličnih monografija? Ono što je najvažnije u obje knjige i što smo istakli već u recenziji Pato-tine – također izvrsne – *Grammatica di riferimento della lingua italiana per stranieri* (g. 2003) u časopisima *Linguistica* 44 (2004), str. 184–187 i *Strani jezici* 33 (2004), str. 421–423, to je da se suvremena talijanska lingvistika (pa time i glotodidaktika) jasno oslobađa od „mramorne ukočenosti” tradicionalne gramatike, koja ju je sputavala stoljećima, i otvara se današnjoj sociolingvistici, pragmatiči, komunikaciji, ukratko živom svakodnevnom govoru, a da ipak pritom ne gubi ništa od znanstvene razine. Te značajke objedinjuju i naše dvije monografije, pa smo ih zato i prikazali zajedno.

Pavao Tekavčić